

SZATMÁRI BARANGOLÁS

Az MHTE tagjai részére autóbusszal

2017. szeptember 09 – 10.

**MISKOC - NYÍRBÁTOR – KAPLONY – NAGYKÁROLY – BREGDARÓC –
CSARODA – TÁKOS – SZATMÁRCSEKE - TISZACSÉCSE – TÚRISTVÁNDI –
VAJA – MISKOLC**

1. nap 09. 09. szombat.

Miskolcra a szokásos időben és helyről indultunk (7 óra, Búza tér). Ragyogó napsütésben és várható hasonló jó idővel biztattak a meteorológusok. Szabó Etelka első szervezése és vezetése alkalmából üdvözölt, ismertette a rövid programot és bemutatta épségünk őrét a gépkocsivezetőt.

NYÍRBÁTOR

A Nyírség déli részének központja, történelmét az egymást váltó fejedelmek, főurak – Báthoriak, Bethlenek, Rákócziak, Károlyiak írták.

A Báthori család 404 éves története során (1276 -1680), több kiemelkedő egyéniséget adott az országnak. A városhoz szorosan kötődő Báthori István erdélyi vajda építette a két gyönyörű műemlék templomot és a Várkastély megépülését is segítette. A családfán 13 Báthori Istvánt számlálhatunk, akik a szétválás után két ágban az ecsedi és somlyói ághoz tartozónak vallották magukat. S még kivált egy Szaniszlófi ág is. Az ecsedi ághoz tartozó két Istvánt emelünk ki I. István országbíró és fiát II. István (1430-1493) erdélyi vajdát, a templomok építtetőjét.

Híressé vált az ecsedi Báthori Erzsébet, a rossz emlékezetű csejtei várúrnő, kit véres tettei miatt börtönbe vetettek és ott is halt meg 1605-ben. Ma már koncepciós pernek vélik a történészek. Az ecsedi ág kihalt 1614-ben

A somlyói ágból szintén két István érdemel figyelmet IV. István erdélyi vajda és fia V. István Erdély fejedelme és Lengyelország királya (1533-1586), Az utolsó sarj Báthori Zsófia, meghalt 1680.

A református templommal azonos rangú és jelentőségű műemlék együttes a **minorita templom és a kolostor**. A minorita templom 1480-ban épült, valószínűleg a kenyérmezei győztes csata zsákmányából építtette Báthori István erdélyi vajda, akit 1493-ban itt temettek el, fennmaradt szépen faragott szarkofágja és reneszánsz lófej pajzsos címere. Később a Báthori család több tagját is itt helyezték örök nyugalomra.

Báthori István élete: 1458-tól asztalnokmester, 1471-től 1493-ig országbíró. Részt vett a kenyérmezei ütközetben, ahol Kinizsi Pállal együtt győzelmet arattak. Több hadjáratot vezetett a törökök és Moldva ellen. 1479-től 1493-ig erdélyi vajda. A nyírbátori múzeum az ő nevét viseli.

A templom leghíresebb oltára a **Krucsay oltár**, vagy más néven Passió oltár. Jézus szenvedéstörténetét ábrázolja drámai erővel. Nádffői Krucsay János kisvárdai várkapitány Magyarország utolsó pallosjogú ura adományozta a templomnak. Krucsay János II. Rákóczy Ferenc odaadó híve volt, a szabadságharc alkalmával többször is fogságba került. Az utolsó meglehetősen hosszú sikeredett és csak a szatmári béke megkötése után (1711) szabadult. Amikor azonban hazatért birtokára, az a megrázó hír várta, hogy távollétében felesége, Tolvay Borbála többször is megcsalta. Haragjában és keserűségében Krucsay feljeleníti a feleségét és halált kér a fejére. A bíróság bűnösnek találta az asszonyt, és kimondta a halálos ítéletet. Ám rövid idővel a kivégzés előtt Krucsay megbocsát feleségének, így a bírói ítélet érvényét veszti. 16 év múlva mégis kivégezteti asszonyát, állítólagos hűtlensége miatt. Gyanús az a körülmény, hogy rövid időn belül feleségül vesz egy tőle 30 évvel fiatalabb nőt. Az oltárt bűnbánata jeléül építteti, és a templomba helyezetteti el. Halála után végakarata szerint az oltár alá temetik.

A várostörténeti sétány

A Minorita és a Református templom között húzódó Várostörténeti sétányon életre kel a múlt. Megismerhetjük a nyírbátori sárkány kultusz gyökereit, a Szentvér utca legendáját és a Báthoriak történetét.

A 11. század elején Magyarországra betelepedett Gut-Keled nemzetséghez tartozó Báthoriak hagyománytiszteletében és ápolásában, különös fontosságot kapott a család ősi jelvényének magyarázata.

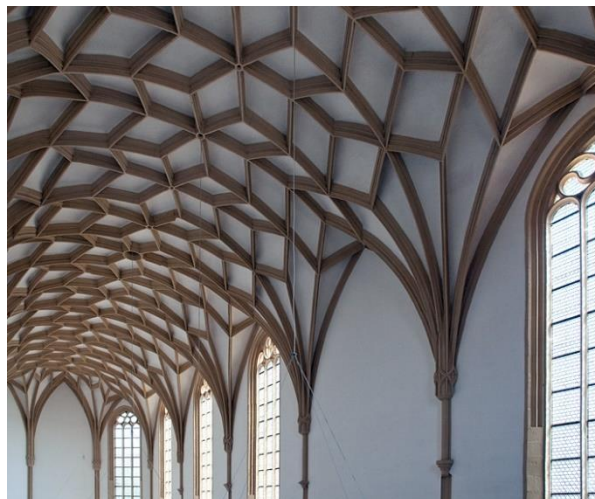
A legenda szerint a Báthori címerpajzsba a sárkány Vid nevű

ősük hőstette nyomán került, aki a közeli Ecsedi lágban tanyázó, a környéket pusztító, az ott élőket rettegésben tartó sárkányt megölte, annak fogait bizonyítékként kivette.

A sárkányt legyőző Bátor Vid - kinek tettét a hagyomány I. István (1000-1038) uralkodásának idejére tette - még mondai személy. A család másik harcosa Opos, viszont már élő személy, aki Salamon király (1063-1074) vitézeként egy cseh lovag legyőzéséért kapta a Bátor nevet.

Mint ahogyan középkori főúri birtokközpontjaink esetében gyakori, így itt is a nyírbátori lakópalota és annak szomszédságában álló főúri kegytemplom egységes koncepció alapján épültek, és építészeti egységet alkottak. Az egykor Szent Györgynek szentelt főúri kápolna, a **mai református templom**, a magyar késő gótika és a korai reneszánsz építészet kiemelkedő alkotása. A templombelső minden megszakítás nélküli, teljesen egységes terének lenyűgöző hatását az oldalfalak finom tagolódása és az egészet lezáró hatalmas hálóboltozat fokozza. Ez a finom osztású hálóboltozat inkább lebeg, mint lezár.

A templom építtetője Báthori István erdélyi vajda és országbíró, aki jelentős szerepet játszott a várkastély és a minorita templom építésében is. Az építkezés kezdetének dátumát pontosan nem ismerjük. Báthori István már nem érte meg az épület befejezését, hiszen 1493-ban elhunyt és ez a fiára Báthori Andrásra maradt. Az épület 1511-ben lett teljesen kész. A templomot eredetileg családi kápolnának és temetkezési helynek szánták.

A Báthori család ecsedi ága a 16. század közepén tért át az új kálvini hitre, s ezzel a város lakosságával együtt a Szent György templom is reformátussá vált.

A templom történetéhez igen fontos adalékokat nyújt zsolnári író Báthori István országbíró 1603-ból származó végrendelete. Leírja, hogy ő vitette át a templomépítő Báthori István síremlékét a református templomba a stallumokkal együtt. Szarkofágját Báthori Gábor erdélyi fejedelem faragtatta, akit 1628-ban Bethlen Gábor ugyancsak itt temettetett el.

Várkastély

Először 1549-ben tesznek említést a várkastélyról, Nyírbátor névadói, a Báthori család 1500 körül építtette át és bővítette ki az addig ott állt szerényebb udvarházat. A jelentős várkastély a tulajdonos Báthori család kihalásával egyre romosabb állapotba került, a 18. században már csak az északi szárny egy része, az egykori ebédlőépület állt, azt is magtárként hasznosították, a többi épületmaradványt lebontották. Régészeti feltárások után végül 2006-

ban építették újjá a várkastélyt, azóta látogatható.

A várkastély 2009 óta ad helyet a **Báthori Panoptikumnak**, melyet meglátogatva egy csodálatos időutazáson vehetünk részt. Őt jelenetben lehetünk tanúi a Báthori családot érintő jeles eseményeknek, 45 életnagyságú, korhű viseletbe öltöztetett figura jeleníti meg a 14 - 17. század legfontosabb történéseit, és kelti életre a család több "hírhedt" tagját és más történelmi személyiségeket.

Az egyik jelenetben a kenyérmezei győztes csata utáni pillanatok elevenednek meg Báthori Istvánnal, Kinizsi Pállal, a diadalt ünneplő katonákkal és a török foglyokkal.

Legérdekesebb jelenetben Báthori Erzsébet vesz vérfürdőt a szűz lányok véréből.

Majd a nevezetes Bátori egyezmény megbeszélésébe pillanthatunk bele.

A templom építtető Báthori István 1491-ben részt vett a pozsonyi béketárgyalásokon az Ulászló párti magyar küldöttség tagjaként. Akik a Miksa párti német küldöttséggel békét kötöttek. Az aláírásra valószínűleg november 23-án került sor, ekkor helyette unokaöccse Báthori György írta alá a német példányt, mivel a vajda a magyar arisztokrácia azon utolsó nemzedékéhez tartozott, aki még nem tudott írni.

Utunkat Románia területén folytattuk a határ menti Partiumban.

Kaplony

A Károlyi-család ősi birtokán, a Nagykároly melletti Kaplonyban található a nagy múltú familia impozáns kriptája. A Károlyiak az egyik legrégebbi nemesi magyar család, mintegy ezeréves családtörténetük egyidős és egybefonódik a magyarság Kárpát-medencébe érkezésével. Leszármazottaik szerte a világban élik mindennapjaikat, végső nyugalomra azonban még mindig vannak, akik Kaplonyban hajtják fejüket, a Károlyi Sándor megálmodta családi mauzóleumban.

Károlyi Sándor alapította a mauzóleumot az itt lévő régi templom alatt elődei és saját maga részére. A kápolna alatti családi sírbolt elkészülte után rövidesen Károlyi Sándor is elhunyt 1743-ban. Az eredeti kriptá és a fölötte álló templom az 1834-es földrengés során elpusztult.

A ma álló templom Kaplony harmadik templomaként 1848-ban lett felszentelve az egykori bencés monostor helyén. A templom és a kriptá a család jó barátja, Ybl Miklós építóművész tervei alapján készült.

A legrégebbi emlékek, az 1600-as évek elején készültek Pozsonyban, a bronzból öntött koporsókból csak egy maradt meg.

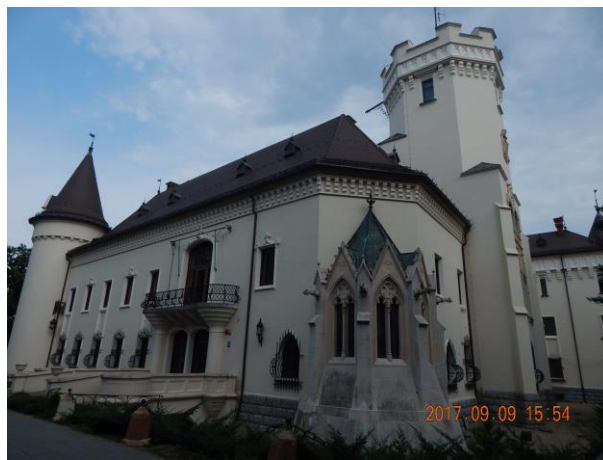
Már 36 családtag alussza itt örök álmát, az 1900-as évek elején helyszűke miatt kazettás átalakítást készítettek. A háromhajós kriptában felfalazott részekben kialakított nyílásokba tolták az elhunytak koporsóit, majd feliratos márványtáblával zárták le a „kabin”.

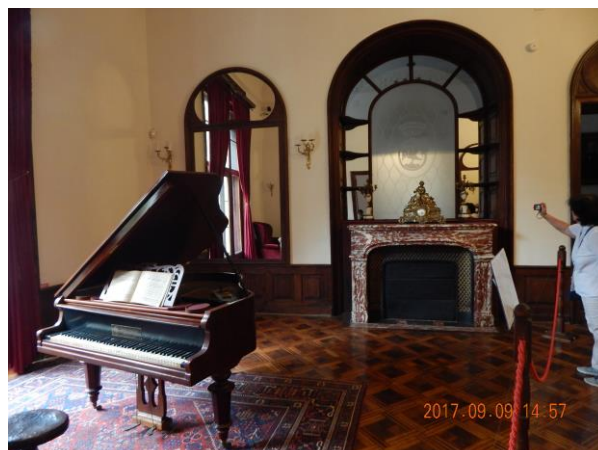
Két ezüsturna is található itt, melyek Károlyi Antal és Károlyi József feleségeinek bebalzsamozott szívét tartalmazza. A mauzóleumot 1948-ban nyitották meg a látogatók előtt. 2010-ben ismét szertartásosan is megnyílt a kőkripta ajtaja, ekkor hozták haza, és helyezték el ide Nagykárolyi Károlyi Lajos és Nagykárolyi Károlyi Consuelo (Horthy Miklós menyé) urnái.

Nagykároly

A Károlyi-kastély a 15–16. századi vár helyén, 1794-ben, késő barokk stílusban épült. 1847-ben Ybl Miklós végzett benne átalakításokat, 1893–1896 között néhol neogótikus stílusú héttornyos, árokkal körülvett lovagvárrá építik át. Elrendezésében és térszervezésében a historizmus reprezentatív tereit követi, illetve továbbviszi a Loire völgyi kastélyok Andrassy Gyula által terjesztett divatját.

A négyzetes belső udvar lefedésével létrejött a mai átrium, ami szintén a historizmus jellegzetességeként, kétszintes központi hallként jelenik meg. Ma városi múzeum, kiállító terem, 80 ezer kötetes könyvtár és kultúrház működik benne. Középső bástyájának teteje kilátó. 12 hektáros parkja arborétum, mai formájában 1877-ben képezték ki. Legidősebb fája egy 1810-ben ültetett platán. Szélén 33 m magas, 1888-ban épült romantikus stílusú víztorony áll. A kastély egykori lovardájában a 80-as és 90-es években mozi működött, majd diszkónak használták, végül a 90-es évek végén összedőlt. Egy részét azóta felújították és ma is lovakat tenyésztenek itt.

Nagykároly e művészettörténeti szempontból kimagasló minőségű építészeti emlékekkel való gazdagítását főként a Károlyi család mecénatúrájának és művészetpártolásának köszönheti. Ők fedezték az építkezés anyagi költségeit, és ők bízták meg a különböző építészeket, pallérokat, mestereket a munkák elvégzésével. Anyagi helyzetük illetve reprezentációs igényük miatt különös gondot fordítottak az építkezés minden részletére, végigkövetve, megszervezve az itt folyó munkálatokat.

Bregdaróc szállásunk és vacsoránk, majd másnap reggeliző helyünk.

Bregdaróc népessége 2011-ben még 731 fő volt, amely 2016 elejére 978 főre emelkedett. Ennek okai között főleg az ukrán-magyar határ túoldaláról átköltöző népesség. 2001-ben a település lakosságának 83%-a magyar, 17%-a cigány nemzetiségűnek vallotta magát.

Finom és bőséges kosztot kaptunk vacsorára és reggelire is. Este szinte valamennyien sétára indultunk, a rengeteg enivalót kívántuk kissé lejárni. Az egyetlen kivilágított utcán azután összefutottunk és a kocsmából kijövő társainkat örömmel fogadtuk.

A Hét Csillag nevezetű épület együttest 2003. augusztus 31-én adták át, ami igazi örömnep volt. Ezen a napon négyezer ember látogatott el Bregdarócra. Érdekes még, hogy az épületek szomszédságában áll a középkori, ma református templom, így találkozik a régmúlt a jelennel.

Főépületben:

Konferencia terem

Apartmanok

Étterem

A másik házban több ágyas szobák találhatóak

Forduló, a közösségi élet központja, ahol, a vörösréz kürtő uralja a teret.

Itt lehet egyénileg sütni, főzni. Megrendelésre is készítenek

ételeket. Itt helyben kényelmes körülmények között mind ezt el lehet fogyasztani.

paták partján települtek le.

A játszóteret Tündérgert névvel ajándékozták meg. Tibériásnak is hívják, mivel a honfoglaló eleink, itt a Tibériás

Nyáron gyerektáborokat szerveznek és vezetnek.

Minden nagymama kijelentette, hogy jövőre, szíve szerint ide hozná nyaralni az unokáját.

Található még itt Fürdőház, szaunával, pezsgőfürdővel és fedett medencével. Nyáron gyermekmedence is üzemel.

Sportolási lehetőségekkel is rendelkezik. Három tenispálya várja a nyaralókat. Egyik pályát át lehet alakítani röplabda, vagy kispályás focizásra.

2. nap szeptember 10.

Csaroda

A csarodai református templom a késő román kori falusi templomok egyik legszebb példája. A patak parton fekvő, virágokkal körbevett templomot a belső falait díszítő 13. századi freskók teszik különösen érdekessé.

A 13. század második felében épült templom építésével egy időben, a hajó északi falára és a diadalív felületére freskók kerültek. A szentély festményei kicsit később az 1300-as években készültek, ekkortájt Csaroda fontos hely volt, Bereg vármegye közgyűléseinek színhelye. A szentély bordás boltozata a 14. század végén épült kora gótikus stílusban. A 16. század közepétől már a reformátusok birtokában van a falu és a templom is. 1642-ben bevakolták a freskósorozatot, és népi reneszánsz stílusú, ősi életfás-virágos ornamentika került a falakra, a külső ajtó és ablakkeretekre.

A templombelső berendezése 1777-ből származik.

A freskók közül a hajó bal oldali falán található szentek alakjai a legrégebbiek, balról jobbra haladva szigorú bizánci rendben, János apostol, Kozma és Damján, az orvos szentek, akiket mosolygós szenteknek neveznek. Majd Szent Péter és Szent Pál, követi egymást.

Tákos

Református temploma 1766-ban épült, paticsfallal, zindelytetővel. Mellette álló faépítésű tornyát eredeti stílusban újraépítették.

A templom belsejében egyedi, festett berendezés található. 1766-1799-ből való mennyezete 58 festett virágos kazettából áll: a kazettás famennyezetet Asztalos Ládor Ferenc készítette. Fő motívuma a tulipán. Padlója döngölt sár. A templomot "mezítlábas Notre-Dame" néven is nevezik.

Híresek az itt készült "beregi keresztes" kézimunkák is, melyeket még ma is készíti a lakosság.

Szatmárcseke

1815-től 1838. augusztus 24-én bekövetkezett haláláig itt élt Kölcsey Ferenc költő. Itt írta a **Himnusz** 1823. január 22-én. A Kölcsey-kúria helyén álló Művelődési Házban emlékszobát rendeztek be a tiszteletére.

A **Kölcsey-emlékplakett** a Kölcsey Társaság által 1995-ben alapított magyar művészeti díj, amit a magyar kultúra napján adnak át Szatmárcsekén. A Kölcsey-emlékplakettet a magyar művésztszadalom azon képviselői kaphatják meg, akik életművükkel és tevékenységükkel nagyban hozzájárultak a hazai és az egyetemes kultúra gazdagításához.

Néhány díjazott: 2015: Törőcsik Mari, 2012: Sebestyén Márta, 2010: Jankovics Marcel, 2004: Jókai Anna, 1999: Makovecz Imre, 1995: Melocco Miklós.

Az épület előtt áll Kölcsey Ferenc egész alakos bronzszobra, melyet a Himnusz születésének 150., s a költő halálának 135. évfordulójára állítottak fel.

Hazánk egyik legkülönlegesebb temetője a Szatmárcsekei református csónakos fejfás temető. A szokatlan, csónak alakú fejfák eredete máig nem tisztázott. Páratlan látványt nyújt a közel 600, embermagasságú, stilizált emberfejet, illetve csónakban fekvő embert szimbolizáló sötét fejfával benépesített sírkert. Egyes vélemények szerint ősi finnugor szokást, a csónakban utolsó útjára indított elhunytat szimbolizálja. Mások szerint a fejfák arra emlékeztetnek, hogy nagy árvizekkor csak csónakkal tudták megközelíteni a temetőt.

A temető legmagasabb pontján, egy kis dombon áll Szatmárcseke leghíresebb fiának, Kölcsey Ferencnek a szép, fehér márványból készült hat köroszlopos, párkánnyal egybefogott síremléke.

Tiszacsécse

Itt született Móricz Zsigmond 1879-ben. Az író 1928-ban így vallott szülőfalujáról: "Énnekem Csécse marad a tündérsziget, ahová mindig visszavágytam, ahová mindig úgy tér vissza az emlékezet szárnyán a lelkem, mint a boldogság és a béke kedves szigetére."

Móricz Zsigmond emlékház. Az emlékház a Kossuth u. 29 sz. alatt található. A taposott szalmával fedett, kontyvetős, vert falas, szabadkéményes szegényparaszti ház műemlék. A 19. század második felében építették, azóta többször átalakították. A szülőházát az 1960-as években bontották le. Emlékháza 1966 óta életrajzi múzeum. Az udvaron az író egész alakos szobra áll, Varga Imre alkotása.

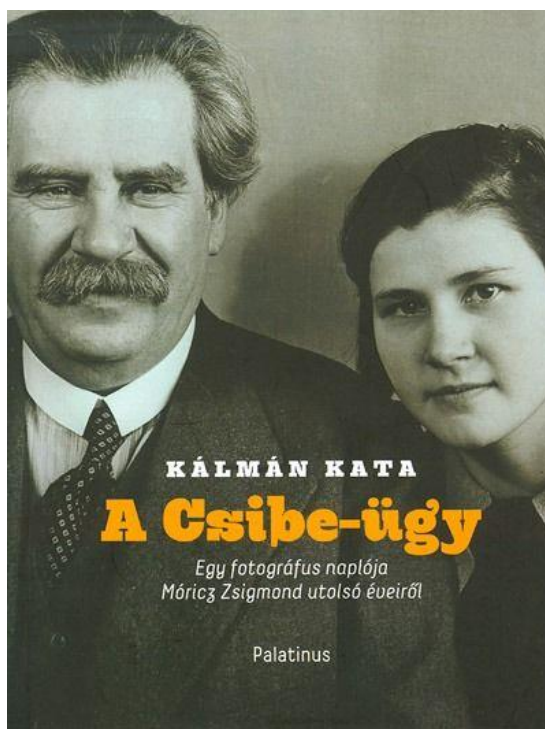
Az emlékházban meghallgathattuk hogyan élt Móricz Zsigmond, mint gyermek ezen a tájon. Ezek tények, tanultuk, olvastuk. Bennünket még is az érdekelt, a késői kapcsolata Csibével a nála 35 évvel, fiatalabb lánnyal hogyan végződött. Erre ott nem kaptunk feleletet. A mai kutatások eredménye:

Kapcsolatuk tele volt átfedésekkel, elhallgatásokkal és titkokkal. Első találkozásuk időpontjára is több évszámról tudunk. Feltehetőleg a lány huszonegy 1935-ben, amikor megismerkedtek, Móricz ötvenhat. Második felesége, Simonyi Mária iránti lángoló szerelme már nem is parázslott, és műzsára volt szüksége. Az, hogy éppen akkor "kászálódott ki" megromlott házasságából, teljesen kiszolgáltatottá tette az író. Azt tervezte, hogy végleg visszavonul Leányfalura és kertészetet fog alapítani, de a tervből nem lett semmi. Helyette jöttek a Csibe-novellák, az Árvácska című regény. Csibe a talált lány, így mondták, de a szeretője volt, kit később örökbe fogadott. A fiatal lányról eléggé negatív kép maradt ránk, állítólag egy kis tanulatlan prostituált volt.

Az író művelt úrinőt akart nevelni Csibéből, aki számára cseppet sem volt könnyű a helyzet: a Móricz lányok nem állhatták, de lenyelte a sértéseket, mert szerette "Apukát" és őszintén ragaszkodott hozzá. Móricz az ő lelenc kisfiát, Imrét is örökbe fogadta. Kálmán Kata Csibe-ügy című kötetéből, illetve a benne szereplő képekből kiderül: ennél jóval többről volt szó, mély kapcsolat volt köztük. Hét évig, Móricz haláláig tartott Csibe "boldogsága". Amikor az író 68 évesen meghalt, lányai nem

túrték tovább a befogadott szeretőt, el kellett hagynia a házat. Egyedül maradt, ám tanult a Móriczcal töltött évek alatt. Kiadót működtetett, könyvesboltot nyitott, majd férjhez ment dr. Keresztes Károlyhoz. De ez már az ő magánélete, nem a regény. Azt azért tudhatjuk, hogy a háború alatt férjével együtt zsidókat mentett és segített életben maradni. Ezért később már halála után megkapja a Jad Vasem, a Világ Igaza kitüntetését.

Litkei Erzsébet fia, Dr. Móricz Imre, gépészmérnöki végzettséggel bír, de maga is rendelkezik írói vénával, egyesek szerint, ő Móricz Zsigmond vérszerinti gyermeke.

Túristvándi

Átélté az évszázadok viharait, változásait. Egész Európa egyetlen ilyen felépítésű és méretű **vízimalma**. A három, a vízi lapátokkal együtt 6 méter 20 cm átmérőjű kerekkel működő alulcsapós vízimalom nyugati oldala a partoldalba van építve, többi része cölöpökön.

Az épület teteje fazsindellyel fedett, két tornya van. Déli oldalán helyezkednek el a kerekék és a duzzasztó zsilip. A belső tér megvilágításáról tizenegy ablak gondoskodik, kívülről pedig három erkély díszíti, melyekről elbűvölő panoráma nyílik a Túr folyóra és a környékre.

A malom szerkezete, hála az alapos felújításoknak működésre, őrlésre alkalmas ma is, melyet húsz fő feletti csoportoknak be is indítanak. Az épületben megtekinthető egy kiállítás is, melyben a vízimalom történetével, működésével ismerkedhetnek meg az idelátogatók.

Vaja

Nevezetességek

A 16-17. században épült vajai vár – benne a Vay Ádám Múzeum, amely Vay Ádámról, II. Rákóczi Ferenc udvari kapitányáról kapta a nevét.

A kastély II. emeleti nagytermének mennyezet-freskója - A Vay család 1896-ban, a honfoglalás ezeréves évfordulójának emlékére készítette.

Alkotója, Lohr Ferenc festőművész volt. A festő az 1396-os nikápolyi csata azon eseményét örökítette meg, amikor a Vay család egyik tagja, Vay Titusz, Zsigmond királyt kimenekíti a csatából.

A kastély parkjában található a szoborpark, ahol a kuruc kor és a Rákóczi-szabadságharc híres személyeinek mellszobrai láthatók. II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona, Vay Ádám, Bottyán János, Béri Balogh Ádám és Radvánszky János

Szeretettel ajánlom nézegetésre, olvasgatásra és az élmények újraéléséhez.

Miskolc, 2017. szeptember 20.

Kiskun Magda